

Zondag 6 januari 2019

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

Avontuurlijke muziek

SPECTRA & NORA FISCHER

Filip Rathé, dirigent

Nora Fischer, stem

Pieter Jansen, viool

Bram Bossier, altviool

Peter Devos, cello

Tille Van Gastel, fluit

Cédric De Bruycker, klarinet

Gabi Sultana, piano

Frank Van Eycken, percussie

Jona Kesteleyn, elektrische gitaar

Rozalie Hirs (1965): *Dreams of Airs* (2018)

I *spinning infinity*

II *golden vielleicht*

III *who put on my shoes*

IV *at present longing*

V *infinity stairs*

VI *waves*

VII *here and newness*

Componist, pianist, dichter en Doctor of Musical Arts

Rozalie Hirs is een multitalent. Ze schrijft zowel poëzie als muziek en heeft in beide genres naam gemaakt. Voor het vandaag uitgevoerde *Dreams of Airs* schreef ze zelf de verzen, de instrumentale én de elektronische muziek. Deze is geïnspireerd op het natuurkundig fenomeen van de binaural beating: wanneer je linker- en rechteroor twee bijna gelijke tonen krijgen aangeboden, creëren je hersenen een derde (fantom)toon die bestaat uit het verschil in frequentie tussen beide. Zo ontstaat een ultra-lage toon, die verschillende gemoedstoestanden op kan roepen. *Dreams of Airs* beleefde zijn wereldpremière tijdens het afgelopen festival November Music. Hirs werd geboren in Gouda en kreeg al jong pianoles en

zangles. Ze bezocht gymnasia in Duitsland en Nederland en voltooide in 1990 een studie chemie aan de Universiteit van Twente. Daarna studeerde ze compositie bij Diderik Wagenaar en Louis Andriessen aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. In New York vervolgde ze haar studie bij de Franse spectralist Tristan Murail aan de Columbia University. In 2007 behaalde ze aldaar de titel 'Doctor of Musical Arts' met haar dissertatie over spectrale compositietechnieken en de compositie *Platonic ID*. Deze werd datzelfde jaar verkoren tot 'aanbevolen werk' tijdens het 11th International Rostrum of Electroacoustic Music.

Bij uitgeverij Querido verschenen inmiddels zes dichtbundels van Hirs, waaruit verzen werden opgenomen in *De 100 beste gedichten* van 1998, 2002, 2005, 2008 en 2012. Ze publiceert niet alleen in het Nederlands, maar ook in het Engels en Duits. In 2017 verscheen haar meertalige verzamelbundel *gestammelte werke* bij de Duitse uitgeverij KOOKbooks. Haar poëzie en muziek zijn zowel lyrisch als experimenteel. Het avontuur van de luister- en leeservaring en de verbeelding staan centraal. Vaak combineert zij traditionele instrumenten met elektronische klanken en werkt zij samen met beeldend kunstenaars en grafisch ontwerpers.

Een avondvullende muzikale poëziecyclus

Hirs draagt geregeld haar eigen gedichten voor, al dan niet ingebed in muziek, maar *Dreams of Airs* is haar eerste avondvullende poëzie/muziekcyclus. De titel heeft een meerduidige betekenis. "Als leren mijn achternaam uitspreken klinkt dat als 'airs', dus het gaat om 'dromen van Hirs'. Anderzijds is 'air' het Engelse woord voor lied of melodie, dus het betreft tegelijkertijd 'dromen van melodieën'. Ik denk hierbij aan de herinnering van melodieën, waarvan alleen de tekst en het ritme zijn overgebleven. Een lied is voor mij namelijk geen poëzie meer, het is muziek geworden door de interpretatie van de componist. Met gesproken taal blijf je dichter bij de oorspronkelijke poëzie. Je toont het ritme van de taal, die nog geen zang is geworden."

Dit keer spreekt Hirs haar verzen niet zelf, maar legt zij deze in de mond van Nora Fischer. "In de dertig jaar dat ik poëzie voordraag, heb ik een eigen spraakmelodie ontwikkeld. Ik heb er jaren over gedaan om mijn typische intonatie en spraakritme te vertalen naar een notatie, zodat mijn stuk ook kan worden uitgevoerd als ik er niet meer ben. Het grappige is dat mijn moeder bij de première het gevoel had dat ik zelf op het podium stond, dus de notatie heeft de essentie van mijn stem precies weten te vangen." Zowel de spraakmelodie, het ritme als de intonatie zijn volledig uitgedomineerd. "Maar omdat ik Nora niet wilde dwingen mijn stem te imiteren heb ik de toonhoogtes genoteerd met kruisjes. Het klinkt natuurlijk en eenvoudig, maar is tegelijkertijd heel specifiek, want ik heb een eigen opvatting van tonaliteit. Alle tonen zijn met elkaar verbonden en zijn altijd in meer of mindere mate aanwezig, alleen de zwaartepunten verschuiven. Nora moet de vorm - de Gestalt - behouden maar mocht die naar haar eigen grondtoon transponeren. Het dromende uit de titel slaat zowel op de meditatieve, mijmerende manier waarop de gedichten worden uitgesproken als op hun inhoud en hoe ze muzikaal behandeld worden."

Een manifest voor Europa

De meeste teksten zijn in het Nederlands, maar er zijn ook Duitse en Engelse verzen. "Het libretto begint met een ontluikende dag en eindigt met een apotheose, een filosofische bespiegeling over de liefde, gebaseerd op een idee van Erasmus. Ik zie *Dreams of Airs* als een Manifest voor Europa, voor het uitspreken van verschillende talen als eerste stap van communicatie. Het is humanistisch en idealistisch, het gaat over de vrijheid van de verbeelding, over het innerlijk zien en horen. Ik kijk daarbij vanuit het individu. Je kunt de ander bereiken door diens taal uit te spreken. Daar horen niet alleen de melodie en de betekenis bij, maar ook de klank zelf. Ik bedoel dan niet het zingen, maar het spreken."

De binaural beatings fungeren hierbij als klankruimtes die de luisteraar in een bepaalde gemoedstoestand brengen. "De linker- en rechterluidspreker hebben licht verschillende tonen. Wanneer er bovendien verschillen in timing zijn, krijg je een ruimtelijke klank. In mijn stuk ontstaat zowel een elektronische ruimtelijkheid als een gevoel van puls. Om dat effect te versterken breng ik extra elektronische pulsen in. Mijn bedoeling is dat zodra je hersenen die binaural beating aanmaken, deze frequentie gemoedstoestanden oproept van meditatie, of juist alertheid, creativiteit, dromen, flow."

De cyclus telt zeven delen, waarin slechts enkele malen het integrale ensemble klinkt. "Ik heb het stuk opgebouwd vanuit het vijfde deel, *infinity stairs*, een trio voor fluit, basklarinet en elektrische gitaar. Dat is meteen ook het enige waarin de stem niet meedoet, zo krijgt de luisteraar even rust. Dit trio gaat over stijgen en dalen, net als de oneindig op en neer gaande trappen van Escher. Ik heb gepoogd die optische illusie te vertalen naar een auditieve illusie - tonen die je denkt te horen maar die niet werkelijk klinken."

De overige delen zijn daar omheen geformeerd. "Het opent met vogelgekwetter, een solofluit en solostem, in het tweede deel komt de stem samen met een aantal instrumenten. Het derde is een tutti over een ontmoeting met de dood, het is een ode aan het leven. Het vierde deel is voor solostem en beschrijft het fysieke verlangen. Deel zes gaat over de zee, en het afsluitende gedicht is een lofzang op de liefde, daarin komen alle instrumenten samen met de stem. In wezen is *Dreams of Airs* één grote dagdroom over verbeeldingskracht, hoe taal ontstaat, tijdens het spreken en tijdens het dromen."

Thea Derks

Nora Fischer staat bekend om haar creatieve interpretaties van klassieke werken, en haar veelzijdige stemgeluid. Naast het opzoeken van grenzen binnen klassieke muziek is Nora Fischer ook gepassioneerd over hedendaagse gecomponeerde muziek en heeft ze nauw samengewerkt met veel toonaangevende componisten zoals Louis Andriessen, Steve Reich, David Lang en meer. Ze groeide op in een muzikale familie. Haar studie klassieke zang aan het Conservatorium van Amsterdam verruilde ze voor een bredere opleiding aan het Complete Vocal Institute in

Kopenhagen. Aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag voltooide ze de Music Master for New Audiences and Innovative Practice en aan de Universiteit van Amsterdam behaalde ze een bachelor in zowel muzikwetenschap als filosofie.

In de projecten van Nora Fischer is plaats voor veelsoortige muziek vanaf de zestiende eeuw tot nu; ze werkte samen met hedendaagse componisten als Steve Reich, Michel van der Aa, Nico Muhly en David Lang. Andere samenwerkingen brachten de zangeres bij het Los Angeles Philharmonic Orchestra, het Kronos Quartet, L'Arpeggiata en het Ragazze Kwartet. Ook stond ze op Lowlands, Oerol en -Into the Great Wide Open. Deze maand brengt Deutsche Grammophon haar eerst solo-cd uit onder de titel Hush.

SPECTRA is een Vlaams ensemble voor nieuwe muziek. Vanuit een vaste kern van musici ontwikkelde het sinds 1993 een opmerkelijke muzikale coherentie en een unieke, geraffineerde sound. Filip Rathé is artistiek leider en dirigent. SPECTRA bouwt tal van trajecten uit met in Vlaanderen, en bij wijze van uitstapje soms, zoals vandaag, ook Nederlandse levende componisten en promoot hun werk in internationale en historische context. Het ensemble creëert vele opdrachtwerken in constante dialoog met referentiewerken uit het recente verleden. Het ensemble exploreert een ruime waaier aan presentatievormen en werkt samen met componisten, theatermakers, beeldend kunstenaars en schrijvers in de opbouw van niet-dogmatische programma's en eigenzinnige vertolkingen. Hieruit groeiden samenwerkingen met o.a. Luca Francesconi, Stefano Gervasoni, Philippe Hure, Guy Cassiers, Fabrice Murgia, Philip Blasband en Peter Verhelst. SPECTRA deelt haar expertise in de Master na Master-opleiding in de interpretatie van hedendaagse muziek in samenwerking met de School of Arts Gent.

Filip Rathé studeerde piano en directie aan het Koninklijk Conservatorium van Gent. Hij vervolmaakte zich verder als dirigent bij László Heltay en Pierre Cao en studeerde compositie bij Lucien Goethals. Aan de Universiteit van Gent behaalde hij een Meestergraad Musicologie. Sinds 1993 is Filip Rathé artistiek leider en dirigent van SPECTRA, het ensemble voor hedendaagse muziek waarmee hij concerteerde in Europa en Zuid-Amerika, en meer dan 150 nieuwe werken creëerde. Hij was gastdirigent van o.m. het Symfonieorkest van Vlaanderen, het Vlaams Radio Koor, Brussels Philharmonic en verschillende ensembles (o.a. I Solisti del Vento, Hermes Ensemble, Musiques Nouvelles). Als componist schrijft hij vooral vocaal-instrumentale kamermuziek. Zijn werken werden gecreëerd door o.m. het Vlaams Radio Koor, ASKO (NI), SPECTRA, Collegium Instrumentale Brugense, Exaudi, Kremerata Baltica en de Neue Vokalsolisten Stuttgart.

Het volgende concert in de serie Avontuurlijke Muziek
Zaterdag 19 januari - Hertz - 20.00 uur
Quatuor Danel & Virpi Räsänen, mezzosopraan
Werken van Juha T. Koskinen, Ilmira Mäenpää, Harry Whalley en Arnold Schönberg